

5. Ilava

Erb mesta:

Mestský erb tvorí modrý štít, v ktorom je strieborné štvorvežové opevnenie. Červené strechy vežičiek sú zakončené zlatými trojlístkami. Mestská vlajka má obdĺžnikový tvar ukončený zástrihom siahajúcim do 1/3 dĺžky vlajky a tvoria ju od hora v poradí – biely, modrý, červený, modrý a biely pás rovnakej šírky.

Poloha mesta:

Ilava je okresné mesto na Slovensku ležiace v Ilavskej kotline v Trenčianskom kraji. Nad koberce zelených hôr na severozápade vystupujú do výšky vápencové kamenné bralá Bielych Karpát a zrúcaniny kedysi pyšného hraničného strážneho hradu Vršatec.

Na juhovýchode sa tiahne Strážovská hornatina, nad ktorou sa vypína kamenný kužeľ Vápča (956 m). Historická časť mesta Ilava leží na južnej sprašovej vyvýšenine – terase, v nadmorskej výške 253 m, zatiaľ čo železničná stanica a časť Ilavy rozkladajúca sa v povodí Váhu pod terasou má nadmorskú výšku 243, 5 m.

História mesta:

Prvá hodnoverná zmienka o Ilave je na listine z roku 1339, nie je to však zmienka o založení Ilavy. Listina je dôležitá tým, že v čase prvej zmienky sa o Ilave píše ako o usadlosti, ktorá má charakter mestskej osady –

mestečka. Vývoj historického názvu Ilavy sa začína v starých historických dokumentoch, kde sa Ilava uvádza ako: LEWE - LEWA - LEWA de circa fluvium Vag, (Ilava nad Váhom) - Illava - Il'ava - Ilava. Ilava do roku 1375 bola označovaná ako villa Lewaia (dedina Ilava) a od roku 1376 už ako —civitas LEWAit (mesto Ilava).

Začiatkom 15. storočia zažívala Ilava hospodársky rozkvet, dostala výsadu dvoch výročných trhov. V roku 1432 nastalo náhle prerušenie upevňovania si pozície mesta v rámci svojho regiónu, lebo husitské vojská sa pri Ilave zrazili so Žigmundovým vojskom, v dôsledku toho Ilava následne upadla.

V roku 1446 sa po prvýkrát spomína ilavský hrad. Ilava časom prestala byť kráľovským majetkom, čoraz viac sa dostávala do poddanskej závislosti od zemepána, a tak sa stala zemepanským mestečkom, ktoré si však bolo vedomé svojho postavenia a kráľovských výsad. To bolo dôležité pre obranu svojich práv voči zemepánom Ilavy.

Ilava sa stala čulým remeselníckym mestečkom, ktoré bolo síce závislé od zemepána, ale bolo miestom, kde sa konávalo veľké množstvo výročných i týždenných trhov. Vplyvom ilavských hradných pánov Ostrožičovcov tu existovala evanjelická škola, na ktorej pôsobili významní pedagógovia. Z

roku 1635 máme zmienku o panskom pivovare, ktorý po rôznych premenách pretrval až do konca 20. storočia. Od 18. storočia nastala čiastočná stagnácia oproti vývoju zo 17. storočia. Významným zásahom

do života Ilavy bolo to, že sa stala sídlom rehole Najsvätejšej Trojice - Trinitárov, ktorí opravili horný hrad pre svoje účely, kde rozvíjali bohatú kultúrnu a duchovnú činnosť. V priestoroch kláštora sa prednášala filozofia a fungovala tu aj nemocnica, čo bola iste veľmi dôležitá služba pre obyvateľov Ilavy a jej okolia. Na fungovanie tejto nemocnice nepriamo nadväzuje aj dnešná NsP. Ich kláštor bol ich prvým v rámci Uhorska.

V roku 1856 štát založil väznicu v zrušenom kláštore, kaštieli. V roku 1894 zasiahol Ilavu veľmi ničivý požiar, ktorý zničil aj barokovú strechu mestskej veže. Vežu síce opravili, ale už neobnovili strechu v jej pôvodnej veľkosti a kráse.

Čo sa týka postavenia v rámci regiónu, obdobie po 2. svetovej vojne Ilave neprialo. V roku 1965 bola síce otvorená nová NsP, ale do mesta neprichádzal strategický zamestnávateľ, ktorý by do mesta pritiahol nových ľudí.

Istým oživením bolo obnovenie ilavského okresu v meste, avšak pre jeho fungovanie neboli utvorené optimálne podmienky. Stagnovala aj bytová výstavba. Od roku 1990 do roku 2006 sa postavili len 4 bytovky, čo je na mesto značne nízky počet. Od roku 1996 začala fungovať stredná škola - obchodná akadémia. V roku 2003 sa začal rozvíjať ľahký priemysel. Toto bol určite prvý veľký impulz k ďalšiemu rozvoju mesta.

O tom, ako vyzerala Ilava v minulosti, sme mali možnosť presvedčiť sa na výstave historických fotografií s názvom ILAVA A OKOLIE NA DOBOVÝCH POHĽADNICIACH. Bolo zaujímavé sledovať zmeny, ktorými v priebehu niekoľkých desaťročí prešla:

Inšpirovaní touto výstavou sme sa pokúsili na hodine výtvarnej výchovy zachytiť, ako plynul čas v našom regióne. Pracovali sme v dvoch skupinách a svojim dielam sme dali spoločný názov ILAVA V MINULOSTI A DNES. Na prácach zachytávajúcich obdobie pred niekoľkými desaťročiami dominovali odtiene hnedej a béžovej, ktoré mali budiť dojem starých, čierno-bielych fotografií.

Ostatné výkresy boli namaľované pestrými farbami, aby zdôraznili fakt, že ide o dnešné, novodobé stavby. Po nalepení na spoločný rys papiera samostatné ulice s opustenými domčekmi vytvorili jednoliaty celok – mesto Ilavu. Ich kaskádovitým usporiadaním vznikol priestorový efekt, ktorý dal tejto práci jedinečný nádych:

Významné stavby a pamätihodnosti:

Ilavská zvonica- Pravdepodobne ju dali postaviť Ostrožičovci. Roku 1622 pri veľkom požiari, ktorému padli za obeť viaceré domy, bola poškodená a všetky zvony sa roztopili. V roku 1625 si Ilavčania kúpili nový zvon, ďalšie darovali Ostrožičovci. Další požiar bol roku 1695 - zhorela strecha zvonice (zvony sa zachránili). Nákladnou barokovou prestavbou prešla zvonica aj v roku 1758, za peniaze kňaza, absolventa viedenskej univerzity, doktora filozofie Andreja Najzera. Bolo pristavené druhé poschodie s baňatou barokovou strechou. Na konci 19. storočia, zase po požiari, ktorý novú umeleckú strechu poškodil, nahradili jednoduchou v tvare ihlana, ktorá je na zvonici dodnes.

Budova bývalej katolíckej fary - pôvodne jednoposchodová renesančná budova z konca 17. storočia. V súčasnosti je pekne zrekonštruovaná a je majetkom súkromnej firmy.

Budova bývalého ilavského pivovaru - založeného Jánom Ostrožičom v roku 1635. Pôvodne prízemná renesančná budova prešla viacerými prestavbami. V súčasnosti ju vlastní súkromná firma a budova prechádza náročnou rekonštrukciou.

Rímsko-katolícky kostol Všetkých - kostol trinitárov-

Z objektov zrušeného kláštora trinitárov v Ilave, (dnešnej väznice) pre účely ilavskej cirkvi zostal bývalý kláštorňový barokový dvojvežový kostol s veľkou kryptou. Nachádzajú sa v ňom pôvodné barokové lavice, kazateľnica, bočné oltáre, organ. Hlavný oltár nie je pôvodný, pochádza z čias úprav na farský kostol. Nástenné maľby tiež nie sú pôvodné, majú 50-60 rokov. Zvýšenú pozornosť trinitári venovali vybaveniu sakristie. Ešte i dnes sa v nej nachádzajú niektoré nádherné, ornamentikou zdobené skrine. Zvláštnosťou kostola je to, že sa

čiastočne nachádza v priestoroch väznice, je zamrežovaný a z iných strán ako spredu je neprístupný.

Trinitárska lipa - chránený viac ako 300 ročný strom, o priemere 350 cm, stojí v rohu juhozápadnej časti ilavského parku Štefana Rausa.

Mariánsky stĺp, socha Panny Márie typu Immaculata - kamenná polychrómovaná, ktorú dalo mesto postaviť na podnet ilavského farára Jána Terlandayho (1748-1753) a bola vztýčená v roku 1752. Pôvodná socha bola zničená a nahradená novou, rozmerovo menšou, roku 1992.

Kaštieľ v Klobušiciach - pochádza z obdobia okolo roku 1840. Prízemná budova je obkolesená anglickým parkom s mnohými vzácnymi drevinami. Poslednými vlastníkmi boli Šipekyovci. V nedávnej minulosti v kaštieli sídlilo múzeum obchodu, to je však už presťahované a v súčasnosti je majetkom súkromnej firmy.

Kaplnku pri cintoríne - zasvätenú úcte Panny Márie, dal postaviť Ján Barický, kráľovský tabulárny sudca, a jeho manželka Barbora, rodená Čierniková, roku 1906.

Kovová socha Andreja Hlinku

Pamätník SNP - Partizán

Pamätná tabuľa na budove ilavskej pošty - na pamiatku židovských obeti v rokoch 1939 - 1945 bola slávnostne odhalená 28.6.1993. Na území mesta sa nachádza jeden z najväčších židovských cintorínov na strednom Považí.

Pamätná tabuľa - rod. dom profesora ThDr. Antona Bagina - ilavského rodáka kňaza a historika (1928 - 1992), slávnostne odhalená 25.9.1993

Pamätná tabuľa na dome Mestského múzea v Ilave Tobiášovi Masníkovi -ilavskému evanjelickému farárovi, spisovateľovi a martýrovi. Pri príležitosti 300. výročia jeho smrti bola odhalená dňa 28. 6. 1997.

Hrobka Gábora Barossa na cintoríne v mestskej časti Klobušice -postavená po jeho smrti v roku 1892. Rodák z Pružiny bol niekdajším ministrom uhorských železníc za vlády Rakúsko-Uhorska.

Ilavský hrad

Ilavský hrad z prelomu 11. – 12. storočia, presný dátum vzniku hradu nepoznáme. Pravdepodobne bol vybudovaný na ochranu ciest (hlavne obchodných), dôležitého - široko ďaleko jediného brodu cez Váh i samotného mestečka Ilava.

Historik Matej BEL vyslovil domnienku, že hrad Ilava existoval ako strážny pohraničný hrad už v časoch panovania prvých

Arpádovcov, ktorí v Uhorsku vládli v rokoch 1000 – 1301. Viacerí starší historici v svojich dielach uvádzajú, že hrad Ilava bol založený členmi náboženského rytierskeho rádu templárov a to už v prvej polovici 12. storočia, keď v Uhorsku vládol kráľ Gejza II. (1141 – 1162), ktorý povolil templárom sa v Uhorsku usadiť.

Prvá hodnoverná zmienka o hrade je až roku 1446. Spomína sa však už hrad – nie jeho výstavba, preto s určitosťou môžeme jeho vznik posunúť skôr. Podľa iných zdrojov, v roku 1439 daroval zať kráľa Žigmunda Luxemburského –Albert Habsburský svojej manželke, kráľovnej Alžbete hrady Trenčín, Súča, Vršatec atď. a medzi nimi aj Ilavu. Neskôr podľa donačnej listiny, ktorá sa nezachovala, kráľovské majetky darované manželke Alžbete dal do zálohy Ulrichovi Celjskému za 15 000 zlatých. Do polovice 16. storočia bol hrad vo vlastníctve rôznych majiteľov. Spomínajú sa mená Jána Huňadyho, Zápoľských, Juraja Hatňanského, Jána Kostku, bratia Podmanickí atď. Majetkové záležitosti v tomto období boli značne neprehľadné, v roku 1472 však hrad aj s panstvom dostal od

kráľa Mateja Korvína uhorský šľachtic, sedmohradský vojvoda a neskorší chorvátsky bán Blažej Mađar.

Tento si adoptoval svojho zaťa Pavla Kinižiho a už za svojho života mu dal časť svojich majetkov. Výrazne zlepšil hospodársku situáciu ilavskej fary a okolo roku 1480 dal postaviť farský gotický kostol a pravdepodobne i prvé poschodie dnešnej zvonice.

V roku 1533 predal vtedajší majiteľ hradu a mesta Ladislav Macedónsky Ilavu za 4000 zlatých Mikulášovi Ostrožičovi. Pre Ilavu sa začala doba relatívneho rozkvetu. Ostrožičovci hrad prestavovali a zveľaďovali a to nielen horný hrad, ale i tzv. dolný hrad (pôvodne zrejme obranná línia ilavského hradu) ktorý postupne menil svoj charakter – slúžil ako kaštieľ – sídlo panstva. Na múre na nádvorí hradu sa nachádzajú erby Ostrožičovcov z roku 1652, kedy bola zrejme dokončená veľká renesančná prestavba hradu. Značnú pozornosť venovali hlavne opevneniu proti Turkom. Potomkovia Ostrožičovcov vlastnili hrad do roku 1684, kedy im bol odňatý pre podozrenie z účasti na Vešelényiho sprisahaní.

Ilavské panstvo kúpil za 80 000 zlatých gróf Siegfried Krištof Breuner zo Stubingenu, generál a podpredseda ríšskej dvorskej komory. Na kúpu celého panstva však zrejme nemal – požičal si teda od ostrihomského

arcibiskupa Juraja Sečényiho. Ten si vzal ilavské panstvo do zálohu a uviedol do Ilavy trinitárov, ktorým pred smrťou zálohované panstvo odkázal, aby si tu mohli zriadiť kláštor. Breuner si ponechal dolný hrad ako panské sídlo a horný hrad so záhradou odovzdal reholi. Trinitári väčšinou pochádzali zo Španielska a Rakúska, mali na starosti

vykupovanie kresťanov z tureckého zajatia a ošetrovateľskú činnosť. V roku 1701 začali so stavbou barokového kostola a kláštora. Výstavba kostola – ešte bez veží bola dokončená v roku 1718 a po dokončení (1722) stavali kláštornú budovu, tak, že pôvodnú budovu horného hradu predĺžili o ďalšie nádvorie. Vznikli 2 tzv. rajské dvory, upravené podľa zásad barokovej školy. Okolo kláštora udržiavali veľkú ovocnú a okrasnú záhradu.

Kláštor mal v Uhorsku osobitné postavenie, pretože tu vychovávali rehoľných novicov. Už v roku 1695 tu vznikol kurz filozofie, neskôr filozofické collegium – vysoká škola filozofická. Reformy, ktoré v Uhorsku zavádzal panovník Jozef II, postihli aj kláštor trinitárov a roku 1783 bol zrušený. Po ich odchode začal kláštorný kostol slúžiť

ako farský, pretože starý gotický kostol bol v zlom stave. V dolnom, vonkajšom hrade sídlili Konigseggovci, dedičia po zosnulom Krištofovi Breunerovi. Ako majitelia rozsiahleho územia medzi Ilavou a Bielymi Karpatmi väčšinou bývali vo svojom kaštieli v Pruskom a tak v roku 1855 predali celý komplex budov niekdajšieho ilavského hradu uhorskému štátu za 80 000 zlatých.

Štát v roku 1856 v Ilave zriadil krajinskú trestnicu a dodnes slúži väzenským účelom.

V Ústave na výkon väzby v Ilave si odpykávajú trest odsúdení, ktorým súd vymeral trest s odňatím slobody dlhším ako päť rokov až doživotie.

Prevažne recidivisti a vrahovia. Život v takomto zariadení si nevieme a ani nechceme predstaviť. Oveľa lepšie si dokážeme predstaviť život bez ľudskej zloby a nenávisti, v ktorom by závažné trestné činy vôbec neexistovali. Vtedy by takéto zariadenia zivali prázdnotou a mohli by byť využívané na iné účely. Určite by dokázali zaujať svojou architektonickou osobitosťou či historickou hodnotou.

Keďže za dominantu Ilavy je považovaná práve väznica, pokúsili sme sa „detskými očami“ pozrieť na svet odsúdených. Títo ľudia, ktorí sa previnili nielen voči spravodlivosti, ale najmä voči ľudskosti, si vyžadujú najvyšší stupeň stráženia. A preto sme ich zachytili za mrežami, ako si odpykávajú trest a ľutujú svoje konanie:

Nakoľko sa nám naša práca zdala pomerne vydarená, neodolali sme a odprezentovali ju prostredníctvom skypu našim českým partnerom. Keďže oni takúto „raritu“ vo svojej obci nemajú, pozorne počúvali naše rozprávanie.

Mestské múzeum - bolo otvorené 26. júna 1993. Širokej verejnosti sprístupňuje exponáty dokumentujúce históriu mesta a ľudovú kultúru priľahlej oblasti. V Mestskom múzeu Ilava sa nachádzajú 3 expozície: história Ilavy, národopisná a prírodovedná. Atraktívna prírodovedná expozícia je zapožičaná z Trenčianskeho múzea a ponúka širokej verejnosti exponáty dokumentujúce históriu mesta a ľudovú kultúru priľahlej oblasti.

A práve túto prírodovednú expozíciu sme si boli nedávno pozrieť. Pri jej prehliadke sme si overili naše poznatky nielen o živočíchoch žijúcich v našom regióne, ale najmä o stavbe ich tel a spôsobe ich života:

Všetky dominanty Ilavy sme sa pokúsili zhrnúť do jednej spoločnej básne s názvom:

POTULKY ILAVOU

Ilava je mesto krásne, kto sem príde, tak ten žasne.
Nájdete tu nemocnicu, železnicu aj väznicu.
Zločinci tam pykajú, na slobodu čakajú.
Kto si zájde do múzea, uvidí tam lesné zviera,
históriu Ilavy, kroje, čepce na hlavy.
Lašteky sú pekné miesto, zábavu tam nájdeš isto.

V zime dobrú sánkovačku a v lete zas opekačku.
Zvonica je stará stavba, zvonia v nej už odpradáva.
Na Vianoce pesničky znejú z malej vežičky.
Keď je vonku slniečko, zmrzka schladí telíčko.
Jahodová, vanilková, broskyňa aj višňová.
Naše školy dobré sú, úspechy nám prinesú.
ZUŠ – ka, škôlka, škola, CVČ-ko nás volá.
Kostol, faru, všetko máme, najlepšie je tu - pri mame.

Osobnosti:

Mesto Ilava je síce nevelké počtom obyvateľov, ale zato bohaté na známych rodákov, ktorí sa dokázali presadiť mimo svojho rodného mesta a osobností, ktoré mali v ňom zas svoje pôsobisko a teda aj nezastupiteľnú úlohu pri jeho pozdvihnutí.

Michal Kmoško - Jeho mnohostranná a bohatá literárna činnosť zahŕňala rozličné odvetvia hebrejskej filológie, asyriológie, islamistiky, všeobecných dejín a pod. Svojou vedeckou činnosťou sa zaradil medzi popredných európskych vedcov.

Kornel Schimpl – učiteľ, huslista, violončelista, dirigent, venoval sa aj komponovaniu.

Ján Pagáč - predseda lesného spoločenstva v Ilave, predseda živnostenského spoločenstva v Ilave, správca cirkevnej obce (za nevšednú starostlivosť o vymalovanie kostola dostal z Ríma od sv. Otca PIA XII. 6. septembra 1947 medailu VZNEŠENÉHO KRÍŽA), správca cintorína, člen mestskej rady, člen porotného súdu na Krajinskom súde v Trenčíne, funkcionár Červeného kríža, člen výboru Matice slovenskej, člen ilavského spevokolu a ochotníckeho divadla.

Gábor Baross – uhorský minister železníc. Je pochovaný v mauzóleu na cintoríne v mestskej časti Klobušice.

Daniel Krman ml. – slovenský barokový spisovateľ, prekladateľ a vydavateľ.

Štefan Raus – bol učiteľom a organistom, viedol ilavskú kroniku. Bol zakladateľom a dirigentom spevokolu Ilavan.

Jozef Chorényi - rímsko - katolícky farár-
okresný dekan, doktor teológie – profesor,
regionálny historik.

Anton Bagin – kňaz, spracoval dejiny miest
Dubnica nad Váhom, Ilava, Bratislava.

Zdroje:

<http://www.ilava.sk/>

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Ilava>

<http://www.e-obce.sk/obec/ilava/ilava.html>